

oefent in plaats van een die niet in het belang der medici is, en wat de collegialiteitskwestie aangaat, moge dienen, dat het doel van mijn ingezonden stukje was jonge collega's te waarschuwen en dat de meest geschikte weg daartoe niet was om den adviseur ongevraagd van advies te dienen. Na bovenstaande uitvoerige toelichting van mijn bedoeling wensch ik op het slot van het stuk van coll. VAN GEUNS niet in te gaan.

Hoogachtend

Bodegraven, 10 Jan. 1905.

Uw dw. Coll.

C. DEKKER.

INGEZONDEN.

MOET CALOMEL UIT DE PHARMACOPEE GESCHRAPT WORDEN?

In een ingezonden stukje, voorkomende in het eerste nummer van dezen jaargang, geeft collega A. K. W. ARNTZENIUS, naar aanleiding van een in zijn familie voorgekomen geval van kwikintoxicatie, in lang niet malsche bewoordingen zijn afkeuring te kennen over het gebruik van calomel en neemt hij de gelegenheid te baat om zijn jongere collega's nog eens het gevaarlijke van dit middel in herinnering te brengen.

Waar het een oordeelvelling van een te goeder naam en faam bekend staand middel geldt, gaat men natuurlijk niet over èèn nacht ijs. Daarom spijt het mij, dat collega ARNTZENIUS zijn hard vonnis in het luchtig kleed van een ingezonden stukje heeft gestoken, waardoor hij zich zelve de gelegenheid heeft benomen bij zijn welgemeenden raad het bewijsmateriaal over te leggen, dat hem, die gevallen van calomel-intoxicatie „bij dozijnen” kon waarnemen, ongetwijfeld ter beschikking staat.

Nu mis ik in zijn schrijven eenige zaken, waarop ik meen dat het in casu juist aankomt. Was in de bedoelde gevallen calomel subcutaan toegediend, dan verwondert mij zijn klacht niet, want die toedieningsvorm is, bij de onmogelijkheid om de resorptie te beheerschen, niet te vertrouwen, waarop trouwens reeds meermalen, o. a. door DE MESQUITA de aandacht gevestigd is.

Maar mocht collega ARNTZENIUS intoxicaties na inwendige toediening op het oog hebben, dan moet ik aannemen, dat daarbij fouten zijn begaan, ondanks dat hij verzekert dat zij „lege artis” en „schulgerecht” heeft plaats gehad. Mij dunkt, collega ARNTZENIUS had wel de grootte der doses in cijfers mogen weergeven.

Verder blijf ik in het onzekere of wellicht ook idiosynkrasie een rol kan gespeeld hebben, ofschoon mij van een zoo veelvuldig voorkomende gevoeligheid tegenover calomel niets bekend is. Maar om een enkel voorkomend geval van idiosynkrasie zal men geen middel veroordeelen. Waar zou het heen moeten, als wij chinine, salicylzuur, morphine uit de pharmacopee gingen schrappen, omdat een enkele onzer die middelen niet verdragen kan? Dan zouden wij, om consequent en solidair te blijven, ons ook van kreeft of aardbeien moeten spenen!

Wel weet ik dat tusschen het optreden van stomatitis mercurialis en den

toestand van gebit en mondslijmvlies zeker verband bestaat, zoodat de vraag rijst of wellicht in de gevallen, die collega ARNTZENIUS onder de cogen gehad heeft, de reiniging van de mondholte kan verwaarloosd zijn?

Daar ik echter niet in de gelegenheid gesteld ben nader op de gevallen van collega ARNTZENIUS in te gaan, moet ik mij bepalen tot het weergeven van mijn eigen ondervinding.

Vooraf echter een opmerking omtrent de door hem gebezigde nitdrukking: „mode-geneesmiddel”.

Of de oude Indische artsen, met name SUGRUTA, die met kwikzilver en kwikzilverpraeparaten veel op hadden — het kwik speelde zelfs een rol in hun filosofie, en het rasapana werd geacht een levenverlengende kracht te bezitten — of zij, zeg ik, calomel als zoodanig gekend en gebruikt hebben, wil ik in het midden laten 1), maar dat doet er ook minder toe, waar wij willen aantonen dat het een oud en beproefd middel is. Een middel dat sinds de 16de eeuw, waarin het door PARACELSUS EN TUFQUET DE MAGERNE gebruikt werd, niet meer van het tooneel verdwenen, doch steeds in handen van de kundigste artsen als BOERHAVE, SYDENHAM, SCHÖNLEIN, TRAUBE EN TROUSSEAU gebleven is, zulk een middel mag met modeartikelen niet over één kam geschoren worden. Mijn leermeester TALMA gebruikte het reeds geruimen tijd, toen hij het ons, zijn leerlingen, als probaat middel tegen zuigelingen-dyspepsie met klem aanbeval, en sinds dat oogenblik, nu ruim 18 jaar geleden, behoort calomel tot mijn meest geliefkoosde middelen, waarvan ik nooit een enkel nadeel gezien heb, en waarmee ik, op één uitzondering na, steeds mijn doel heb bereikt nl. een snelle ontleding van het darmkanaal. Die uitzondering betrof een meisje, dat aan typhus abdominalis met hardnekkige verstopping leed. Een hoeveelheid van 700 mgrm. calomel bleef zonder uitwerking, en hoewel het drie weken duurde, voordat de ontlasting te voorschijn kwam, was er geen enkel symptoom van intoxicatie te bespeuren.

Al onze geneesmiddelen zijn tweesnijdende zwaarden en onze beste als zoodanig het scherpst. Slechts hij, die met die gevaarlijke eigenschappen vertrouwd is, kan die middelen zonder gevaar aanwenden. En dit geldt ook calomel. Dient men het in kleine doses toe, die ontoereikend zijn om spoedig ontlasting teweeg te brengen, of laat men het langen tijd achtereen gebruiken, dan is er gelegenheid te over voor resorptie. Maar geeft men groote doses, aan kinderen 50 mgrm. per keer, aan volwassenen 100 mgrm en meer, dan zal het niet licht gebeuren, dat het middel als laxans faalt.

Toch verzuim ik nimmer aan mijn voorschrift toe te voegen, dat in geval het middel geen uitwerking mocht hebben, een ander purgans moet worden toegevoegd. „De raad, dien ABRAMOVICH nog onlangs gaf, om bij het toedie-

1) THOMAS A. WISE, *Review of the History of Medicine*, Vol. I, p. 215, zegt: Another process is given for making a kind of calomel, as well as of corrosive sublimate; by mixing quicksilver with fused sulphur in equal quantities, forming a sulphuret. This is to be put in an earthen vessel, over which a layer of common salt, in a vessel half filled with rough brick-dust, and another vessel is to be luted over it. The mixture is then to be exposed for a day to the action of fire, when the mercury is white and prepared for use.

nen van calomel als purgans kort na elkander flinke doses toe te dienen, totdat de werking volgt en dan het middel te staken, is dan ook door de ervaring van vele geslachten van medici geijkt en duldt geen afwijking". (STOKVIS). Houden wij ons aan dien regel, dan zal men zich niet licht over calomel te beklagen hebben.

Ik sta in mijn waardeering van dit middel niet alleen. TALMA noemde ik reeds. SCHMIEDERBERG roemt calomel als „ein vortreffliches Abführmittel", dat tevens als een antisepticum mag beschouwd worden. Die antiseptische en antifermentatieve werking is o. a. door WASSILIEFF, J. A. L. COENEN en C. A. L. JACOBSE BOUDEWIJNSE aangetoond. Zij berust op een langzame omzetting in oplosbare kwikverbindingen, doch deze leveren geen gevaar op, omdat zij, tegelijk met het overschot van het calomel, zeer snel den darm verlaten, en geen gelegenheid vinden om tot resorptie te komen.

Dat wist WILLIS reeds. Sprekende over Mercurius dulcis zegt hij: „De gifte is van 15 tot 30 grein of alleen of met andere buikzuiverende middelen, die de quik-silver veerdig deur den aars uitdrijven, so datter geen ghevaar van quijlen te vreesen staat". (d' Algemeene en bijzondere Wercking der Genees-middelen, door THOMAS WILLIS, vertaald door A. D'HEIDE 1677.)

STOKVIS onderschrijft geheel de woorden van BOCK: „nichts laxiret leiser, gelinder" en hij voegt er aan toe: „ware het geen kwikverbinding, het zou de koning der purgeermiddelen zijn". HEUBNER noemt calomel een middel dat bij borstkinderen als purgans „am sichersten und raschesten wirkt".

Als diureticum stond het middel reeds voor eeuwen bekend (PARACELsus), doch die eigenschap is in het vergeetboek geraakt. JENDRASSIK (1885) werd door een toeval aan die eigenaardige werking herinnerd. Een patiënte met circulatiestoornissen en hydrops, kreeg, onder verdenking van lues staande, na eenige inwrijvingen met unguentum cinereum kleine doses calomel met jalappe, met het onverwachte gevolg dat de hydrops binnen enkele dagen verdwenen was; en toen na eenige weken de stuwingsverschijnselen weder waren teruggekeerd, waren eenige doses calomel met jalappe toereikend om opnieuw het opgehoopte vocht te doen verdwijnen. Nog niet lang geleden heeft VON LEYDEN bij vernieuwing op de waarde van calomel als diureticum de aandacht gevestigd (*Fortschr. d. Med.*, Bd. 19, 1901, p. 222) en hij aarzelt niet naar aanleiding van een door hem waargenomen geval te verklaren „dass das Leben der Patienten nur durch die Calomelwirkung gerettet wurde".

Nu is bij de kleine doses, waarin calomel als diureticum moet gegeven worden, een intoxicatie niet altijd te vermijden, doch, wanneer men de voorzichtigheid betracht, tot een minimum te beperken.

Had collega ARNTZENIUS zich bepaald tot een banvloek over de subcutane calomel-injecties, of zijn jongere collega's tot voorzichtigheid aangemaand bij het gebruik van calomel als diureticum, dan zou ik met hem accoord zijn gegaan. Nu hij echter zoo kras tegen alle calomel-therapie optreedt en het middel liefst uit de pharmacopee zou geschrappt zien, nu heb ik gemeend daartegen te moeten protesteeren. En ik wil er aan toevoegen: laten wij in deze voor onze geneesmiddelen zoo benarde tijdsomstandigheden zoowel bij het aanprijzen van nieuwe, als bij het veroordeelen van oude met overleg en zonder overhaasting te werk gaan.

Leiden, 11 Jan. 1905.

E. C. VAN LEERSUM.